

نگاه دیپلمات

نگرانی روسیه از نتیجه انتخابات ایران

نعمت‌الله ایزدی

سفير پيشين ايران
در شوروی و روسیه

روز سه‌شنبه وقتی خبر اظهارات ضمیر کابلوف، دیپلمات ارشد روسیه را مشاهده کردم و پس از آن اظهارات مقام‌های ارشد روسیه از جمله دیمیتری پسکوف، سخنگوی کرملین و سرگی لاوروف، وزیر خارجه روسیه را در مورد تعلیق یا به تأخیر افتادن امضای توافق همکاری‌های جامع بلندمدت ایران و روسیه مطالعه کردم، احساس کردم که این چنین اظهارنظرهایی بدون تردید با نزدیک بودن انتخابات ریاست‌جمهوری در ایران ارتباط دارد. روسیه، هم به دلیل قربانیت سرزمینی و هم به دلیل روابط چند قرنی و حضور مستمر دیپلمات‌های روس در ایران، شاید بیشتر از بسیاری از کشورهای بزرگ و قدرتمند نسبت به تحولات داخلی ایران توجه می‌کند و اهمیت می‌دهد. یکی از نگرانی‌های عمده روسیه این است که چه اتفاقی در چند هفته آینده در ایران رخ خواهد داد و قرار است چه فردی در انتخابات ایران پیروز شود. برای روسیه اهمیت دارد که رئیس‌جمهور بعدی ایران چه ذهنیت و سیاستی در قبال روسیه دارد و از چه رویکردی در مقابل مسکو حمایت می‌کند. مسکو ارزیابی می‌کند که ممکن است در مذاکرات معاهده توافق همکاری بلندمدت با دولت جاری به توافق‌هایی برسند که دولت بعدی ایران آنها را نپذیرد.

تعلل و تأمل روس‌ها در آستانه انتخابات در ایران بی‌سابقه نیست. روس‌ها گاهی روی نتیجه انتخابات در ایران حساب باز کرده‌اند و بعد از برگزاری انتخابات با واقعیت غیرمنتظره‌ای مواجه شده‌اند که مطابق میل‌شان نبوده است. البته نباید تصور کرد که روس‌ها توانایی انعطاف ندارند و نمی‌توانند خودشان را با واقعیت‌ها منطبق یا تغییر ریل سیاست در ایران تطبیق بدهند، بلکه مفهومش این است که روس‌ها به تجربه دریافته‌اند که در آستانه انتخابات در ایران باید جانب احتیاط را بگیرند. نمونه بسیار بارز این رویکرد روسیه در خرداد ۱۳۷۶ رخ داد که دولت روسیه سفارت خودش را در تهران به دلیل بی‌اطلاعی و عدم گزارش دقیق و تحلیل صحیح اوضاع در ایران توبیخ کرد. پیش‌بینی غلط نتیجه انتخابات در آن زمان برای مسکو که بسیار نسبت به اوضاع داخلی و سیاست خارجی ایران حساس است، گران آمد. از آن دوره به بعد، به نظر می‌رسد که روس‌ها با احتیاط بیشتر با انتخابات در ایران مواجه می‌شوند.

آنچه ابتدا از سوی دیپلمات روس با عنوان «تعلیق مذاکرات» عنوان شده بود ساعاتی بعد از آن در حضور سرپرست وزارت امور خارجه ایران با تعدیل کلمات توسط وزیر خارجه روسیه با عنوان «معطل شدن امضا به دلیل سازوکارهای داخلی ایران» تکرار شد. واقعیت این است که در شرایط کنونی سازوکارها و تشریفات قانونی امضای معاهده در ایران هیچ تغییری نکرده است و براساس قانون اساسی مسیر امضای معاهده جدید مشخص است، نهاد ریاست‌جمهوری و مجلس و همه نهادها دیگر سر جای خودشان هستند. برداشت من این است که مسکو نگران وقایع سیاسی در ایران در آینده نزدیک است و ترجیح می‌دهد با هر بهانه‌ای فعلاً فرآیند امضای معاهده را متوقف کند تا شرایط دولت بعدی در ایران مشخص شود و با ارزیابی مجدد شرایط، مذاکرات را از سر بگیرند یا متن کنونی را امضا کنند.

روسیه به‌طور کلی روش و سیاستی را در قبال ایران دارد که این سیاست کلی درون ایران به‌خوبی فهم و درک نشده است. مسئولان دست‌اندرکار سیاست خارجی ما متأسفانه به رویکرد راهبردی سیاست خارجی روسیه در قبال ایران توجه کافی نشان نداده‌اند. حرف من این نیست که ما باید در سیاست‌مان در قبال روسیه غیرصادقانه برخورد کنیم یا با تاکتیک‌های غیراخلاقی وارد عمل شویم، ولی نباید اساساً همه حرف‌ها را علنی و رسانه‌ای بیان کرد. روس‌ها وقتی متوجه بشوند که از سر ناچاری یا از سر اینکه گزینه دیگری نداریم به سراغ آنها می‌رویم، طبیعتاً قیمت‌ها را بالا می‌برند و چون می‌دانند که ما جای مانور و چانه‌زنی نداریم، گران‌فروشی می‌کنند. این شیوه رویکرد در سیاست خارجی روسیه همواره صادق بوده است. ما تنها در زمان‌هایی توانسته‌ایم در روابط با روسیه توازن و تعادل برقرار کنیم که آنها تصور نمی‌کردند تنها گزینه ما در روابط خارجی هستند. به‌عنوان مثال بعد از پایان جنگ ایران و عراق فضایی ایجاد شد که می‌شد تصور کرد غربی‌ها هم برای همکاری با ایران تمایل داشته‌باشند. روس‌ها بلافاصله تا باز شدن فضای سیاست خارجی ایران را دیدند، پیش‌قدم شدند و به دلیل نگرانی از اینکه ممکن است غربی‌ها جای آنها را در رابطه با تهران تنگ کنند، به سرعت برای همکاری با تهران اعلام آمادگی کردند. سال ۱۳۶۸ در سفر اکبر هاشمی‌رفسنجانی، رئیس‌وقت مجلس شورای اسلامی به اتحاد جماهیر شوروی، توافقی‌های خیلی مفصل و جامعی در زمینه‌های مختلف با مسکو امضا شد و تقریباً تمام این توافقی‌ها عملیاتی شد. دلیل تمایل روس‌ها به امضای فوری توافقی‌ها و عملیاتی کردن تعهدات‌شان در آن دوران این بود که

پس از انتشار خبر اظهارات یک دیپلمات روس مبنی بر تعلیق مذاکرات در مورد توافقنامه، رسانه‌های ایرانی را به انتشار «اخبار فیک» متهم کرد و مدعی شد که اظهارات ضمیر کابلوف، رئیس اداره دوم آسیای وزارت امور خارجه روسیه در رسانه‌های ایران به غلط بازنهاده شده است. کاظم جلالی در مورد آخرین وضعیت توافقنامه گفت که متن این توافق در اختیار برخی نهادها در ایران قرار گرفته است و هنوز این نهادها تأییدیه نداده‌اند. سفیر ایران در روسیه به خبرگزاری ایرنا گفت: «ما دو سال است که بر روی موافقتنامه جامع همکاری‌های دو کشور کار می‌کنیم، طبیعی است که بحث‌های کارشناسی زیادی انجام شده و مرتب آخرین ورژن متن‌ها با همدیگر رد و بدل می‌شود. آخرین بار هم دوستان روس متن را به طرف ایرانی دادند. باید با نهادها و مختلفی در داخل کشور اینها را هماهنگ کنند و تنظیم کنند، طبعاً زمان بر است. تلاش ما این بوده و هست که در سال ۲۰۲۴ بتوانیم این توافقنامه را به امضای مقام‌های دو کشور برسانیم. الان در دست ایران است و ما انتظار داریم که مسئولان و نهادها ما هر چه سریع‌تر جواب بدهند که این توافقنامه برای امضا آماده بشود.»

❖ بدعهدی‌های سابقه‌دار

تلاش‌های اخیر برای انعقاد یک پیمان‌نامه جدید با روسیه در حالی پیگیری می‌شد که مسکو سوابق چندین روشنی در اجرای تعهدات خود در قبال ایران، به‌ویژه در دوران تحریم و فشارهای غرب ندارد. روسیه تاکنون چندین بار یا با تأخیرهای طولانی به تعهدات خود در رابطه با ایران عمل کرده است یا اساساً از اجرای تعهدات خود اجتناب کرده است. در طول دولت سیزدهم، به‌رغم سیاست نگاه به شرق حاکم بر سیاست خارجی این دولت و تلاش برای برقراری روابط نزدیک با روسیه، مسکو چندین بار نسبت به اجرای تعهدات خود در برابر تهران تعلل نشان داده است. برای مثال مقام‌های نظامی ایران از دو سال پیش خبر داد می‌بودند که توافقی برای خرید چندین فروند جنگنده مدرن سوخو-۳۵ در روسیه بسته شده است. هر چند یک بار در اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۲ خبری در رسانه‌های ایران مبنی بر تحویل نخستین اسکاادران از این جنگنده‌ها به ایران منتشر شد، اما تا به امروز خبری از تحویل آنها به ایران نشده است و روسیه تنها به تحویل یک فروند هواپیمای آموزشی یاک-۱۳۰ به ایران بسنده کرده است که گفته می‌شود در آموزش خلبانان سوخو ۳۵ کاربرد دارد. این در حالی است که از تابستان سال ۱۴۰۱ دولت‌های غربی ایران را متهم می‌کنند که مقادیر زیادی سلاح، از جمله پهپادهای انتحاری و شناسایی در اختیار روسیه قرار داده است تا در جنگ اوکراین مورد استفاده قرار گیرند.

بدعهدی‌های روسیه در مورد تسلیحات به ایران در گذشته نیز سابقه داشت، از جمله اینکه روسیه در حالی که قرارداد فروش سامانه‌های پدافند هوایی اس-۳۰۰ را با ایران منعقد کرده بود، در شورای امنیت سازمان ملل متحد به تحریم تسلیحاتی ایران رای مثبت داد و واگذاری این سامانه‌ها را تا بعد از توقف اجرای تحریم‌ها به تأخیر انداخت و البته در زمان تحویل هم با بدعهدی قصد داشت نه تنها خسارتی به ایران ندهد، بلکه با ادعای توقف تولید سامانه‌های مذکور، با دریافت پول بیشتر سامانه‌های اس-۳۰۰ را به ایران واگذار کند.

همچنین در مورد سرنوشت تعهدات روسیه در ساخت واحدهای دو و سه نیروگاه هسته‌ای بوشهر هم ابهام‌های زیادی وجود دارد. در حالی که براساس قراردادی که بعد از انعقاد برجام بسته شد، شرکت روس‌اتم روسیه قرار بود واحد دو نیروگاه اتمی بوشهر را پاییز امسال به ایران تحویل دهد و واحد سوم را هم تا دو سال بعد به پایان برساند، مقام‌های سازمان انرژی اتمی ایران می‌گویند که کار واحدهای دو و سه نیروگاه اتمی بوشهر بعد از سال‌ها توقف از سال گذشته با استفاده از توان داخلی از سر گرفته شده است و تا ۵ سال دیگر به پایان می‌رسد. معلوم نیست که در حال حاضر نقش روس‌اتم در این پروژه چیست و اگر این شرکت روسی از این پروژه کنار کشیده است، آیا خسارت و جریمه‌ای به ایران پرداخت کرده است یا نه. پیش از این سفیر پیشین روسیه در تهران، گفته بود که روس‌اتم به دلیل بدهی چند صد میلیون یورویی ایران به این شرکت، ادامه کار در بوشهر را متوقف کرده است. روسیه واحد یک نیروگاه اتمی بوشهر را هم با بیش از ۱۱ سال تأخیر نسبت به قرارداد به ایران واگذار کرد.

مورد دیگری که در مورد اجرای تعهدات روسیه به ابهام‌های زیادی وجود دارد، توافقنامه‌ای است که دو سال پیش بین محسن خجسته‌مهر، مدیرعامل شرکت ملی نفت ایران و وینالی مارکولوف، قائم‌مقام مدیرعامل شرکت گازپروم روسیه امضا شد و قرار بود براساس آن روسیه ۴۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در صنعت نفت ایران انجام دهد. به گزارش پایگاه اطلاع‌رسانی وزارت نفت توسعه میدان‌های گازی کیش و پارس شمالی، فشارافزایی میدان پارس جنوبی، توسعه ۶ میدان نفتی، سوآپ گاز و فرآورده، تکمیل طرح‌های ال‌ان‌جی، احداث خطوط لوله صادرات گاز و دیگر همکاری‌های علمی و فناوری از جمله موارد این تفاهم‌نامه بودند. مشخص نیست دقیقاً چه میزان از این ۴۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری و در کدام پروژه‌ها در طول دو سال گذشته جذب شده است.

دیپلمات‌ها

دیدار اژه‌ای با امیر قطر

رئیس قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران در جریان سفر به قطر در راستای توسعه دیپلماسی قضایی، با «تمیم بن حمد بن خلیفه آل ثانی» امیر قطر دیدار و گفت‌وگو کرد. حجت‌الاسلام والمسلمین محسنی اژه‌ای، در این دیدار ضمن قدردانی از امیر قطر به واسطه حضور در مراسم بزرگداشت شهید آیت‌الله رئیسی، اظهار کرد: سطح روابط دو کشور ایران و قطر در حوزه‌های مختلف به‌ویژه طی حدود سه سال اخیر بسیار روبه‌توسعه و پیشرفت بوده است و ما خواهان تداوم این مسیر و این روند هستیم. رئیس دستگاه قضاهم‌چنین از مواضع امیر و دولت قطر در خصوص مسئله غزه قدردانی کرد و گفت: ضرورت دارد کشورهای اسلامی در راستای کاهش آلام و رنج‌های مردم غزه و توقف جنایات علیه این مردم و پیگیری اقدامات جنایتکاران، تدابیر و تمهیدات منسجم‌تری را اتخاذ کنند.

رزمایش نظامی ایران و آذربایجان

وزارت دفاع جمهوری آذربایجان اعلام کرد که ارتش این کشور با هماهنگی و مشارکت ایران در منطقه نخجوان رزمایش نظامی برگزار می‌کند. وزارت دفاع جمهوری آذربایجان اعلام کرد که طبق برنامه تعلیمات نظامی برای سال ۲۰۲۴، یگان‌های ارتش این کشور در ۱۲ ژوئن (۲۴ خرداد) جمهوری خودمختار نخجوان رزمایش تاکتیکی برگزار می‌کند. خبرگزاری ترند در این باره گزارش داد: این رزمایش‌ها که با مشارکت نیروهای نظامی، تجهیزات رزمی، هواپیماها و هواپیماهای بدون سرنشین برگزار خواهد شد، معطوف بر افزایش مهارت‌های تصمیم‌گیری فرماندهان و سطح تخصص و حرفه‌ای بودن آن‌ها، همین‌طور بهبود قابلیت همکاری میان این یگان‌ها است. طبق توافق حاصل شده میان آذربایجان و ایران، این رزمایش‌های نظامی در قلمرو ایران و هم‌زمان، با مشارکت نیروها و تجهیزات ارتش جمهوری اسلامی ایران انجام خواهد شد.

نقض برجام نداشته‌ایم

علی باقری در گفت‌وگو با راشاتودی گفت: «طرف‌های غربی به‌ویژه سه کشور اروپایی با سوءاستفاده از ظرفیت سازوکار فنی و تخصصی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به دنبال جبران ناکامی‌ها و شکست‌هایشان در عرصه‌های دیگر می‌باشند و در واقع آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را تبدیل به محل تسویه حساب سیاسی خودشان با ایران کردند که قطعاً در این مسیر موفق نخواهند شد. این آمریکا بود که بدون هیچ دلیل منطقی از توافق سال ۲۰۱۵ کنار کشید و خودش را از چارچوب این توافق خارج کرد. اروپایی‌ها از حدود دو سال پیش، هیچ اقدام مثبتی در عرصه مذاکرات انجام ندادند. قطعاً این اقدام سه کشور اروپایی از جمله اقدامات فریبکارانه آنهاست که در حالی که هیچ جدیت و اراده‌ای برای پیگیری مذاکرات از خودشان نشان نمی‌دهند، ایران را به ناحق متهم به عدول و نقض تعهداتش می‌کنند. ایران در چارچوب تعهداتی که در چارچوب توافق ۲۰۱۵ قرار داشت، همچنان در آن مسیر حرکت می‌کند؛ اقداماتی که ایران در خصوص توسعه فعالیت‌های هسته‌ای خود انجام می‌دهد و در دوره پیش رو هم قطعاً این فعالیت‌ها را توسعه خواهد داد و در چارچوب معاهده ان‌پی‌تی و زیر نظر آژانس بین‌المللی انرژی اتمی صورت می‌گیرد و لذا ایران مرتکب هیچ‌گونه تخلف و نقض تعهدی نشده است و این طرف‌های غربی به‌ویژه سه کشور اروپایی هستند که با سوءاستفاده از ظرفیت سازوکار فنی و تخصصی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به دنبال جبران ناکامی‌ها و شکست‌هایشان در عرصه‌های دیگری می‌باشند.»